

حبیب... شیرخانلو

وکیل پایه یک دادگستری

آیین استرداد مجرمین بین دولت جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورهای جهان

○ استرداد مجرمین و نحوه اجرای آن

توسعه روزافزون وسایل حمل و نقل اعم از زمینی - هوایی، وجود انواع مختلف ارتباطات بسیاری از موانع گذشته را که در ارتباطات و مسافرتها بین کشورها وجود داشته از میان برداشته است تجارت - مطالعات و تحقیقات علمی - فعالیتهای اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی - توریسم و سایر مسایل و مشترکات بین‌المللی جوامع بشری را بیش از پیش به یکدیگر نزدیک ساخته و این نزدیکی با محاسن بسیار زیادی که در بردارد مشکلاتی را نیز به وجود آورده است. این سرعت در حمل و نقل و امکانات فراوان مسافرتی و گشوده شدن مرزهای کشورها مورد استفاده عده قلیلی از افراد تبهکار در جوامع بشری قرار گرفته که مرتکب جرایم مهم از قبیل: قتل - سرقت مسلحانه - آدم ربایی و... شده و قبل از اینکه در محل ارتکاب جرم دستگیر شوند با وسایل و امکانات فراهم امروزی از محل وقوع جرم گریخته و ظرف چند ساعت هزاران کیلومتر از محل حادثه دور می‌شوند تا کسی نتواند به آنها دسترسی پیدا کند و از آنجا که زبان دیدگان از جرم از پای ننشسته و تا دستگیری مرتکب عمل مجرمانه آلام آنان تسکین نمی‌یابد لذا عدالت و تعاون قضایی ایجاب می‌کند که متهمین و مجرمین فراری در سایر کشورها احساس آسایش و امنیت ننمایند و از آنجایی که یکی از اهداف مجازات، بازدارندگی و احساس عدم امکان فرار از مجازات می‌باشد، چنانچه همکاری بین‌المللی وجود نداشته

باشد و بزهکاران بتوانند پس از ارتکاب جرم آزادانه در کشور دیگری زندگی نموده و مصون از تعقیب باشند عدالت دستخوش هرج و مرج خواهد شد لذا با احساس چنین ضرورت و نیازی است که مسأله استرداد مجرمین مطرح می‌شود. هر یک از کشورها مقرراتی را در رابطه با استرداد مجرمین و صلاحیت رسیدگی به جرایم مجرمینی که در سرزمین آنها یافت می‌شوند تصویب و اصل استرداد مجرمین را با رعایت اصول و ضوابط و اصل حاکمیت ملی خود می‌پذیرند، بنابراین استرداد مجرمین نتیجه تعاون قضایی و همکاری‌های بین‌المللی در مبارزه با بزهکاری است. در زمانی این همکاری و مبارزه سودمند خواهد بود که کشورها واقعاً همکاری و معاضدت در امر استرداد مجرمین از خود نشان داده و مسترد نمودن مجرمین مورد درخواست را بدون عذر و دلایل غیرموجه و مطرح کردن مسایل سیاسی مابین عمل نمایند. امروزه استرداد مجرمین یکی از مباحث مهم حقوق جزای بین‌الملل و حقوق بین‌الملل عمومی به شمار می‌رود، در این مقاله سعی در روشن نمودن موضوع استرداد و نحوه اجرای آن و مشکلاتی که در راه استرداد بخصوص در رابطه با کشورمان وجود دارد شده است.

۱- زمینه ایجاد استرداد

عدالت قضایی ایجاب می‌کند که مجرم و بزهکار در محلی که مرتکب جرم شده مورد محاکمه و مجازات قرار گیرد.

سزایبکاریا در رساله جرایم و مجازاتها عقیده دارد: «... جرم باید در جایی کیفر داده شود که در آنجا روی داده است علت آن است که فقط در آنجا و نه در جای دیگر افراد ناگزیرند که با کیفر آثار شومی را ترمیم کنند که جرم به وجود آورده...».

غرض از استرداد از نظر حقوقی فراهم آوردن وسایل تحویل مجرم فراری به دولتی است که بهتر از هر دولت دیگر صلاحیت رسیدگی به جرم او را دارد. استرداد ضامن اجرای ضروری قواعد صلاحیت بین‌المللی است. تحول استرداد که هنوز هم به مرحله تکامل نرسیده است و سایه‌هایی از آن دیده می‌شود فعلاً مرحله نخستین خود را هم نگذرانیده است. استرداد یک ضرورت حقوقی برای اجرای عدالت است هم چنان که مجازات مجرم بخشی از اجرای عدالت است، مسترد نمودن مجرم، فراهم آوردن این

بخش از اجرای مجازات به حساب می‌آید. در گذشته این امر شیوه‌ای بود خاص متهمان سیاسی و وسیله‌ای بود برای ارضای منافع دولتها و فرو نشاندن آتش خشم و انتقام سلاطین.

استرداد که در آغاز عملی ناشی از اراده دولت بود به تدریج که جامعه بین‌المللی به یکدیگر نزدیک می‌شود بر جنبه قضایی و حقوقی ماهیت آن افزوده می‌شود ولی در وضعیت شکلی آن آثار سیاسی هم مشاهده می‌شود. به هر حال اینک استرداد جنبه مختلط دارد و دارای جنبه قضایی - اداری و سیاسی است. ولی در اکثر موارد استرداد بخصوص در رابطه با دولت جمهوری اسلامی ایران بیشتر روابط سیاسی ملحوظ نظر است تا اصول قضایی.

اغلب اوقات در عمل دولتها در ابتدا مصالح سیاسی و ملی را در نظر گرفته سپس اقدام به استرداد می‌نمایند.

۲- قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران در رابطه با استرداد مجرمین

اولین قراردادی که دولت ایران در زمینه استرداد منعقد نموده قرارداد منعقد با دولت افغانستان در سال ۱۳۰۷ بود که به علت انقضای مدت از اعتبار افتاده است. سایر عهدنامه‌های دوجانبه استرداد بین کشور ما و سایر کشورها عبارتست از: عهدنامه با عراق (موافقت‌نامه موقت درباره استرداد مجرمین مصوب ۱۳۰۱ (۶ دسامبر ۱۹۲۲).

عهدنامه استرداد مقصرین و تعاون قضایی در امور جزایی بین ایران و ترکیه مصوب ۱۳۱۶/۳/۱۵.

قرارداد استرداد مجرمین با فرانسه مورخ ۱۳۲۵ (ژوئن ۱۹۶۲).

قرارداد استرداد با پاکستان مصوب ۱۳۳۸ (۱۴ مارس ۱۹۳۷).

مذاکراتی مقدماتی با کشورهای ایتالیا - کویت - آلمان - رومانی و چند کشور دیگر وجود داشته که منجر به عقد قراردادی نگردیده است در سال ۱۳۵۲ موافقت‌نامه همکاری بین ایران و شوروی برای جلوگیری از هوایماریابی امضا شد. از قراردادهای فوق به متن قرارداد ۱۳۱۶ با کشور ترکیه اشاره و بررسی مختصری در مورد آن به عمل

می آید:

در سال ۱۳۱۶ ده فقره قرارداد و عهدنامه و موافقت‌نامه بین ایران و کشور ترکیه منعقد گردید. (۵ فقره قرارداد دو عهدنامه و ۳ فقره موافقت‌نامه).

در این عهدنامه ترتیب درخواست استرداد، موارد پذیرش استرداد، موارد درخواست و عدم پذیرش جرایم قابل درخواست - تشریفات مربوطه - مخارج استرداد (هزینه) چگونگی تعاون قضایی و محدوده موارد تعاون قضایی و مدت عهدنامه و نحوه فسخ آن پیش‌بینی گردیده است. یادآوری می‌شود این قرارداد از سوی دولت ایران و ترکیه فسخ نشده و اعتبار حقوقی آن کماکان باقیست ولی در عمل به طوری که اشاره خواهد شد حداقل از سوی دولت ترکیه به معاذیر مختلف اجرا نشده است و فعلاً مجرمی مسترد نمی‌گردد.

۳- قانون راجع به استرداد مجرمین مصوب چهارم اردیبهشت ۱۳۳۹

در سال ۱۳۳۹ کشور ما هم قانون استرداد وضع نمود. با بررسی تطبیقی که در قوانین چند کشور به عمل آمد تقریباً در متن اکثر قوانین از یک الگوی مشابه تبعیت گردیده و اکثر موارد مشابه می‌باشد. علت این امر بین‌المللی بودن موضوع قانون یعنی استرداد است دلیل بعدی توجه به معاهدات و اصول حاکم بر استرداد در سطح بین‌المللی می‌باشد و استنباط می‌شود که تدوین‌کنندگان قوانین استرداد در کشورها در تنظیم موارد و متون به اصول مذکور توجه داشته‌اند. این قانون در ۲۶ ماده و یک تبصره به تصویب رسیده و در فصل اول شرایط استرداد و در فصل دوم ترتیب استرداد تعیین گردیده و در ماده ۱ قانون مذکور پیش‌بینی شده است «در مواردی که بین دولت ایران و دول خارجه قرارداد استرداد منعقد شده استرداد طبق شرایط مذکور در قرارداد به عمل خواهد آمد و چنانچه قراردادی منعقد شده و یا اگر منعقد گردیده حاوی تمام نکات لازم نباشد استرداد طبق مقررات این قانون به شرط معامله متقابل به عمل خواهد آمد».

این ماده هم وضع معاهدات دو جانبه را مشخص نموده و هم اینکه چنانچه نقضی در قرارداد وجود داشته باشد و یا موردی در آن پیش‌بینی نشده باشد برابر مفاد این قانون عمل می‌شود. با توجه به این ماده و سایر مواد قانون، این نتیجه به دست می‌آید که منشأ

و منبع حقوق استرداد در کشور ما قراردادهای دوجانبه است. ضمناً متذکر می‌گردد چنانچه با کشوری قرارداد دوجانبه استرداد منعقد نشده باشد برابر ماده ۱ مذکور می‌توان به شرط اقدام و عمل متقابل کشور طرف درخواست کننده، برابر متن این قانون نسبت به درخواستهای واصله از کشورها در مورد مسترد نمودن مجرمین فراری آنها اقدام کرد از نکات بارز این قانون همین نکته است که خلأ قراردادها را پر نموده و با توجه به همین امر است که با توجه به سوابق مشخص شده در چند مورد به موجب همین قانون و با تعهد به عمل متقابل تاکنون چند عمل استرداد انجام گردیده است.

۴- معاهدات مرزی

علاوه بر قانون استرداد مجرمین و سایر معاهدات و مقرراتی که وجود دارد در سال ۱۳۱۳ قانونی به تصویب رسیده که مشتمل بر ۳ ماده است به موجب این قانون مأمورین مرزی مملکت مجاز می‌باشند که به صرف فرار مرتکب جنحه یا جنایت به خاک ایران با تقاضای مأمورین سرحدی کشور مجاور او را به کشور متبوعش مسترد دارند ماده ۱ مقرر می‌دارد: «مأمورین سرحدی در حدود نظامنامه مصوب هیأت دولت مجاز هستند در مواردی که شخص یا اشخاص در منطقه سرحدی مملکت مجاور ایران مرتکب جنحه یا جنایتی شده به خاک ایران فرار نمایند بر طبق تقاضای مأمور سرحدی مملکت مجاور به شرط معامله متقابل و در صورت وجود دلائل و قواعدی که اتهام آنها را به ارتکاب جنحه و یا جنایت تأیید کند آنها را توقیف احتیاطی نمایند تا تقاضای استرداد آنها مطابق مقررات معمول به عمل آید...»

ماده دوم این قانون در مورد اختیارات مأمورین سرحدی در حدود نظامنامه در رسیدگی به دعاوی اختلافات بین اتباع ایران و اتباع کشور همسایه است و ماده سوم در مورد تعیین منطقه سرحدی است که در هر حال نباید از عمق ۷۵ کیلومتر تجاوز نماید.

۵- شرایط استرداد

فصل اول قانون راجع به استرداد مجرمین مصوب ۱۳۳۹ به شرایط استرداد پرداخته

است.

در این فصل شرایط استرداد در قوانین کشور ایران در یازده ماده مورد بحث قرار گرفته است.

۱-۵- دولی که حق تقاضای استرداد دارند.

۲-۵- جرم ارتكابی در قلمرو دولت تقاضاکننده به وسیله اتباع آن دولت یا اتباع دولت دیگر واقع شده باشد.

۳-۵- جرم ارتكابی در خارج از قلمرو دولت تقاضاکننده به وسیله شخصی غیر از اتباع آن دولت واقع شده باشد، مشروط بر اینکه جرم ارتكابی مضر به مصالح عمومی کشور تقاضاکننده باشد.

۴-۵- جرم ارتكابی در قلمرو دولت تقاضاکننده واقع نشده ولی بر اتباع آن دولت واقع شده باشد.

۶- مواردی که چند دولت حق تقاضای استرداد دارند

در عمل ممکن است چند دولت استرداد مجرمی را تقاضا کنند مانند گروه ابونضال که آمریکا - انگلیس و... تقاضای استرداد نموده‌اند. در این حالت یا درخواستها در رابطه با جرم واحدی است که چند کشور در رابطه با آن مطرح می‌کنند یا برای جرایم متعدد است. در حالت اول دولتی که جرم در آن واقع شده و دولتی که از جرم مذکور زیان دیده‌اند و در ردیف اول قرار می‌گیرند. در صورتی که جرایم متعدد باشد دولت مورد تقاضا معمولاً به دولتی که از عمل شخص مورد تقاضا زیان بیشتری دیده است تحویل می‌دهد که رسمی بین‌المللی شده است. در این مورد ماده ۹ ق ۱۳۳۹ مقرر می‌دارد: «هر گاه چند دولت تقاضای رد مجرمی را به علت ارتكاب عمل واحدی بنمایند مجرم مورد تقاضا به دولتی تسلیم می‌شود که جرم در قلمرو آن دولت یا علیه مصالح عمومی آن کشور ارتكاب یافته است». و ماده ۱۰ در مورد جرایم متعدد و درخواست استرداد از سوی چند کشور حق تقدم را در نظر گرفته و حق تقدم هم با توجه به اهمیت جرم محل وقوع و تاریخ درخواست تعیین می‌شود.

○ موارد مربوط به جرایم ارتكابی

اصولاً موضوع استرداد مربوط به شخصی است که متهم به ارتكاب جرم است یا در رابطه با ارتكاب جرمی محکومیت یافته است. در قوانین استرداد نوع جرم ارتكابی که در صورت وقوع آن استرداد قابل طرح است از نظر شدت و ضعف و از نظر کیفی مشخص شده است. ماده ۴ ق استرداد ۱۳۳۹ مقرر می‌دارد. درخواست رد یا قبول استرداد با رعایت مقررات مذکور در مادتين ۲ و ۳ فقط در مورد جرایم زیر ممکن است:

۱- در مورد هر عملی که طبق مقررات دولت تقاضاکننده مستلزم مجازات جنایی باشد.

۲- در مورد هر عملی که طبق قوانین دولت تقاضاکننده مستلزم مجازات جنحه باشد مشروط بر اینکه حداکثر مجازات مقرر در قانون کمتر از یک سال حبس نباشد. در مورد کسانی که محکومیت یافته‌اند استرداد در صورتی ممکن است که مدت محکومیت بیش از دو ماه حبس باشد.

در موارد مذکور در این ماده استرداد وقتی مورد قبول دولت ایران واقع می‌شود که عمل ارتكابی طبق قوانین ایران نیز مستلزم مجازاتهای جنایی یا جنحه‌ای باشد.

در موارد ۵-۶ و ۷ کیفیت ارتكاب جرم از سوی شخص مورد درخواست به صورت تعدد، تکرار و همچنین شروع به جرم پیش‌بینی و امکان استرداد مطرح شده است.

این موضوع یعنی کیفیت جرم ارتكابی در ماده ۲ قانون استرداد در فرانسه به شکل فوق پیش‌بینی شده است به استثنای حبس جنحه‌ای که به جای یک سال دو سال ذکر گردیده است. موضوع قابل بحث در بخش اول مربوط می‌شود به جرایم سنگینی که مجازات آنها زندان نیست البته در برخی موارد در درخواست ذکر می‌شود، جرم ارتكابی از درجه جنایی است در اینجا قاضی کشور درخواست کننده معمولاً متن قانون مربوطه را برای قاضی کشور درخواست شونده ارسال می‌دارد ولی در برخی موارد جرم جنحه‌ای است و مجازات آن زندان نیست. قاضی در این موارد به قانون داخلی مراجعه می‌کند. نکته دیگر عدم وجود مجازات زندان در جرایم سنگین (همتراز با جنایات) (حذف طبقه‌بندی جرایم به جنایی و جنحه‌ای) در قوانین ایران است، این امر عذری برای مقامات قضایی کشورهای مورد درخواست است که در قسمتهای بعد مورد اشاره

قرار خواهد گرفت.

۷- جرایم غیر قابل استرداد: (ماده ۸ ق. استرداد مجرمین)

۱-۷- جرایم و محکومیت‌های کم‌اهمیت.

۲-۷- جرایم سیاسی.

۳-۷- هرگاه جرم ارتكابی در داخل قلمرو دولت ایران انجام یا اگر در خارج واقع شده مرتکب در ایران مورد تعقیب واقع شده یا محکومیت یافته باشد.

۴-۷- جرایم نظامی.

۵-۷- هرگاه طبق قانون ایران یا قانون دولت تقاضاکننده مشمول مرور زمان شده و یا به جهتی از جهات قانونی قابل تعقیب یا مجازات نباشد.

۶-۷- هرگاه جرم ارتكابی به وسیله تبعه ایران انجام شده باشد (عدم تسلیم تبعه). موضوعات فوق فقط گاهی از نظر تشخیص، ایجاد اشکال می‌نماید. تشخیص اینکه جرم سیاسی است یا عمومی امری دشوار است و اینکه ملاک تشخیص چیست و کدام دولت و یا در صورت اختلاف چه مرجعی صلاحیت و یا توانایی اظهارنظر دارد، مورد سؤال قرار می‌گیرد. مؤسسه حقوق بین‌الملل در سال ۱۹۸۲ جرم سیاسی را چنین تعریف کرده است: «... اعمالی که در جریان جنگ یا شورش داخلی از طرف این یا آن دسته در حال جنگ و به نفع هدف یکی از این دو صورت می‌گیرد نمی‌تواند از موارد استرداد باشد...» اگر از شرایط زمان و مکان برآید که دولت متقاضی با این تقاضای استرداد هدفی سیاسی را دنبال کرده است استرداد پذیرفته نمی‌شود.

در موارد ۶ گانه مذکور وجود اشکالاتی متصور است و تحت تأثیر روابط حاکم بر کشورها ماده ۸ به طور کامل اجرا نمی‌شود. برای مثال در سال ۱۳۵۱ خلیان روسی با هوایمای خود به ایران پناهنده شد معذالک دولت ایران با وجود مخالفت مجامع بین‌المللی در یک معامله سیاسی پنهانی برخلاف بند ۴ ماده ۸ خلیان و هوایما را تسلیم دولت اتحاد جماهیر شوروی نمود و در عوض دولت شوروی یکی از افسران مخالف رژیم را که مدتها پیش از آن به آن کشور پناهنده شده بود تحویل دولت ایران داد.

۹- وضعیت شخص مورد درخواست

در استرداد هدف تحویل گرفتن فردی است از کشوری دیگر، بنابراین موضوع استرداد به وجود شخصی بستگی دارد که مورد تقاضاست. این شخص باید اولاً ملیت کشور درخواست کننده را داشته باشد ثانیاً موضوع مهم در رابطه با فرد مورد درخواست ارتکاب جرمی سنگینی است که به اتهام آن تحت تعقیب قرار گرفته و یا اینکه در رابطه با آن محکومیت یافته باشد بنابراین چنانچه شخص مورد تقاضا ایرانی باشد یا اینکه جرم کم اهمیتی مرتکب شده باشد استرداد او مورد موافقت قرار نمی گیرد.

در مورد شخص مورد درخواست نکته مهمی وجود دارد و آن حقوق وی است. آیا حقوق فرد مورد درخواست در مراحل و تشریفات استرداد مورد توجه قرار می گیرد؟ آیا به ادعاها و حرفهای وی گوش فرا داده می شود؟ آیا... یا این که در استرداد تنها چیزی که در نظر قرار می گیرد مسایل و روابط بین دو کشور است. در عمل نیز روابط دو کشور مورد نظر است تا حق فرد، چگونه می توان در مورد درخواست استرداد و دلایل و مدارک جرم و برگ جلب تحقیق به عمل آورد؟ آیا دلایل و مدارک ارسالی کشور درخواست کننده امین است و یا این که ممکن است فرد مورد درخواست را به انگیزه دیگری مطالبه می کند؟ به هر حال در این بررسی ها مقامات قضایی بخصوص دادستان عمومی کشور درخواست شونده باید مطمئن شود که دلایل و مدارک ارسالی واقعاً اصالت دارند و ادعای کشور درخواست کننده واقعی است. باید توجه داشت که می باید کلیه مجرمین اعم از مباشر اصلی و شرکا و معاونین آنان قابل استرداد باشند زیرا جرایم سنگین بخصوص جرایم سازمان یافته بدون همکاری و معاضدت افراد دیگر به دشواری امکان وقوع دارد. در جرایم مورد درخواست کشور ما که مجرمین و مرتکبین آنها فراری هستند اغلب مواردی مانند کلاهبرداری و سرقت وجود دارد که در آنها شرکای جرم هم دیده می شود فرضاً در کلاهبرداری خانه دانش آموز مرتکبین عبارتند از پدر - فرزند و همسر که هر سه مورد درخواست استرداد قرار گرفته اند اصولاً این امر که مجرمین اطمینان از موقعیت خود در کشوری که پناهنده می شوند نداشته باشند تا حدود زیادی به برقراری نظم جهانی کمک می نماید. به طور کلی در یک جامعه کوچک یا در یک کشور و یا در سطح جهان هیچ فرد خطاکاری نباید مورد حمایت باشد و در قبال

عمل مجرمانه نباید احساس حمایت کند و این امر به جلوگیری از پناهنده شدن مجرمین از کشوری به کشور دیگر مساعدت می‌کند.

۱۰- تشریفات و آیین استرداد

تقاضای استرداد باید از طریق سیاسی به عمل آید، بدین ترتیب که از طریق وزارت امور خارجه به وزارت دادگستری ارسال شود. چون تسلیم یک مقصر از یک کشور به کشوری دیگر با اعمال حاکمیت و روابط بین‌المللی دولت سر و کار دارد، لذا دخالت وزارت امور خارجه ضروری است. فصل دوم قانون استرداد ۱۳۳۹ ترتیب استرداد را مشخص نموده است.

طبق ماده ۱۲:

«تقاضای استرداد باید از طریق سیاسی از دولت ایران به عمل آید...»

مابقی رویه‌های موجود و برابر ماده مذکور درخواست استرداد باید حاوی جریان اتهام و چگونگی ارتکاب جرم و همچنین آثار آن باشد به درخواست مذکور موارد زیر منضم می‌باشد:

- حکم محکومیت یا قرار جلب به محاکمه و برگ جلب یا توقیف.

- دلایل و مدارک جرم و کیفیات قضیه.

- رونوشت کلیه موارد مورد استناد.

- مشخصات کامل شخص مورد درخواست.

- مستند قانونی مقامات قضایی کشور درخواست کننده.

برابر سایر مواد فصل دوم قانون استرداد تقاضانامه از طریق وزارت امور خارجه به وزارت دادگستری ارسال و در صورتی که وزارت دادگستری استرداد را منطبق با مقررات این قانون تشخیص دهد پرونده امر را به دادسرای محلی که شخص مورد تقاضا در آن محل سکونت دارد و اگر محل سکونت فرد مشخص نباشد به دادسرای تهران ارجاع خواهد نمود، تا تحقیقات و جلب وی را عملی نماید. معمولاً بررسی ابتدایی درخواست استرداد و مدارک و دلایل ارسالی در ادارات کارشناسی وزارت دادگستری کشور درخواست شونده (در کشور ما در اداره حقوقی دادگستری) - صورت می‌گیرد.

مراتب از سوی دادستان با همکاری ارگانهای اجرایی و انتظامی تحت پیگیری قرار می‌گیرد و در صورت بازداشت فرد مورد نظر، دادستان ظرف ۲۴ ساعت از تاریخ بازداشت تحقیقات لازم را از شخص یا اشخاص مذکور به عمل آورده پس از تعیین هویت و اعلام علت بازداشت پرونده را برای رسیدگی به دادگاه ارسال می‌نماید.

جلسه دادگاه خارج از نوبت تشکیل و پس از استماع اظهارات دادستان و مدافعات شخص مورد نظر رأی خود را مبنی بر قبول یا عدم قبول استرداد صادر و مراتب را به دادستان و وزارت دادگستری اعلام می‌کند. در صورت رد تقاضا شخص مذکور فوراً آزاد می‌شود شخص بازداشت شده می‌تواند وکیل و مترجم داشته باشد و یا از دادگاه بخواهد که برای او وکیل یا مترجم انتخاب کند رأی قابل پژوهش است و رأی دادگاه بعدی قطعی است.

چنانچه رأی قطعی مبنی بر قبول استرداد باشد مراتب به وزارت خارجه اعلام تا به کشور درخواست کننده اعلام گردد چنانچه ظرف یک ماه از تاریخ اعلام نسبت به تحویل گرفتن شخص مذکور اقدام نشود فوراً آزاد و دیگر استرداد او به جهات قبلی پذیرفته نیست. در صورتی که فرد مورد درخواست خود حاضر به تسلیم باشد بدون تشریفات فوق و تنها با ذکر مطلب در پرونده امر نسبت به استرداد اقدام خواهد شد. هزینه استرداد و عبور و اعزام فرد با دولت تقاضا کننده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱۱- استرداد و پلیس بین‌المللی

الف - آشنایی با سازمان پلیس بین‌الملل:

سازمان پلیس جنایی بین‌المللی که به اختصار اینترپول نامیده می‌شود. مخفف کلمه: (I.C.P.O, International - Criminal Police - Organization) می‌باشد.

در سال ۱۹۲۳ (۱۳۰۲) از سوی رؤسای پلیس کشورهای اتریش، مصر، فرانسه، دانمارک، یونان، آلمان و مجارستان پایه‌گذاری شد و در ردیف آن ایجاد یک سیستم کنترل و مقابله بین‌المللی با جرایم و تأسیس مرکزی برای مبادله اطلاعات و اخبار بین پلیس کشورهای جهان در جهت هدف مذکور بود. اولین نامی که برای آن انتخاب شد (کمسیون بین‌المللی پلیس جنایی) بود. این سازمان با توجه به اصل حاکمیت ملتها

تشکیل شده است برحسب ماده ۳ اساسنامه اینترپول - اینترپول حق مداخله در امر سیاسی، مذهبی، نژادی و نظامی را ندارد و در حال حاضر ۱۵۴ کشور در آن عضویت دارند.

این سازمان فعالیت گسترده‌ای را در زمینه ایجاد ارتباط و تماس بین کشورها در مورد مسایل جزایی حقوقی و پلیسی به عهده دارد و در واقع اینترپول یا سازمان پلیس بین‌الملل تنها کانال رسمی ایجاد ارتباط و تماس بین کشورها در زمینه‌های مذکور می‌باشد. این سازمان با برگزاری جلسات مجمع عمومی سالیانه که هر سال در یک کشور عضو برگزار می‌گردد آخرین مطالعات و بررسی‌های انجام شده، امکانات موجود، همکاری‌های مؤثر بین‌المللی و اشکالات احتمالی را مطرح و کلیه امور را مورد بررسی قرار می‌دهد، دبیرخانه مرکزی اینترپول تا سال ۱۹۸۸ در شهر پاریس بود، اکنون این دبیرخانه به شهر لیون فرانسه انتقال یافته است. ضمن تماس‌های مکرری که با کشورهای عضو دارد، زمینه ارتباط و هم‌آهنگی بین کشورها را در جهات مختلف فراهم می‌سازد و هر چند گاه نیز سمیناری در رابطه با وظایف و امور جاری سازمان برگزار و مسایل و موضوعات را برای شرکت‌کنندگان آموزش می‌دهد. کشور ما از بدو تأسیس در این سازمان عضویت داشته (سال ۱۳۲۵) و در اولین اجلاس مجمع عمومی که در نیویورک تشکیل گردیده شرکت داشته است. وظیفه دفاتر اینترپول در کشورها به صورت خلاصه عبارتست از:

کمک به مبارزه علیه جرایم عمومی در سطح بین‌المللی، تبادل اطلاعات، انجام مطالعات و تحقیقات بین‌المللی در مورد مسایل جاری تبادل درخواستها، تعیین هویت و شروع عملیات پلیس. علاوه بر مجمع عمومی که تصمیمات مهم سازمان در آن اتخاذ می‌گردد سازمان دارای دو بخش جداگانه دبیرخانه و کمیته اجرایی است که اسکلت اداری و اصلی سازمان را تشکیل می‌دهد.

ب - پلیس بین‌الملل در مورد چند امر فعالیت وسیع و گسترده‌ای دارد که اهم آنها عبارتند از:

۱- مبارزه علیه مواد مخدر بخصوص بررسی‌ها و مطالعات علمی مورد نیاز در این زمینه و ارایه آن به کشورهای عضو از جمله عملیات مهم، شیوه‌های قاچاق، آمار

کشفیات و نتیجه مطالعات در مورد داروهای مخدر و... پیام هفتگی مواد مخدر که حاوی کشفیات مواد مخدر و شبکه‌های قاچاق در سطح جهانی می‌باشد به (Weekly drug) معروف است.

۲- تبادل اطلاعات مورد نیاز در رابطه با سرقت‌های بین‌المللی و یا سرقت اتومبیل بخصوص در کشورهای اروپایی که تماس بیشتری با هم دارند.

۳- مساعدت و جست و جو برای یافتن گمشدگان بین‌المللی و اجساد مجهول‌الهویه مربوط به خارجی‌ها از جمله توریست‌ها که در سطح جهان فراوان وجود دارد.

۴- جعل اسکناس و اسکناس‌های تقلبی.

۵- کلاهبرداری‌های بین‌المللی.

۶- جعل اوراق شناسایی و گذرنامه.

۷- استرداد

۱۲- استرداد

دو ایر اینترپول و سازمان اینترپول بازوی اجرایی مقامات قضایی کشورها در امر استرداد می‌باشند.

در حال حاضر وظیفه مکاتبات اولیه برای جستجوی متهم یا مجرم فراری به عهده این سازمان است به طور خلاصه تشریفات و اقداماتی که در ایران دوایر اینترپول برای مسأله استرداد انجام می‌دهند به شکل زیر است:

به محض دریافت اعلامیه مقام قضایی یا مقامات اجرایی کشور متضمن دستور مقام قضایی، دایره اینترپول بررسی مقدماتی خود در زمینه مدارک ارسالی را آغاز می‌کند. معمولاً اولین نامه‌ای که در این زمینه واصل می‌شود کامل نیست. فرضاً فردی به دادسرا مراجعه می‌کند و ادعا می‌کند چک بی‌محل از فردی در اختیار دارد و طرف در کشور فلان زندگی می‌کند و یا اینکه فردی از او کلاهبرداری کرده و به خارج گریخته است و... یا اینکه در پی‌گیری و تعقیب پرونده تحت پیگرد خود مراجعه و ضمن درخواستی اعلام می‌کند طرف وی در خارج از کشور در فلان کشور دیده شده است. مقام قضایی پس از بررسی نامه‌ای به اینترپول می‌نویسد و یا در اکثر موارد روی همان نامه و درخواست

چگونگی را برای بررسی به اینترپول ارجاع می‌دهد. این یادداشتها و نامه‌ها اغلب با الگو و قواره استاندارد مورد عمل سازمان مطابقت ندارد و در صورت انعکاس آن به کشور معرفی شده مورد قبول قرار نمی‌گیرد زیرا برای جستجو و تعقیب نیاز به مشخصات و موارد کاملتری وجود دارد.

این امر باید مورد توجه مراجع و مقامات قضایی باشد که در هر مورد حتی شناسایی فرد مورد نظر باید موارد و مشخصات زیر به صورت کامل اعلام شود تا کار از اولین مرحله به صورت کامل انجام شود.

۱۳- فرم مورد درخواست و ردیابی

نام و فامیل کامل - سال تولد - جنسیت - محل تولد نام پدر و مادر - آدرس در ایران نام دیگری اگر دارد - یک قطعه عکس - نام کشور محل سکونت (در صورتی که مشخص است) - آدرس وی (اگر موجود است) - دلایل و مدارک جرم - نام قاضی رسیدگی کننده - مشخصات مرجع قضایی - نتیجه مراحل تحقیق و جریان اتهام - شماره کلاسه پرونده - تاریخ و محل وقوع عمل مجرمانه و شکل انجام آن - آثار انگشت وی (اگر موجود است) - مشخصات شاکی و زبان دیدگان از جرم - آدرس و محل اقامت آنان.

به هر حال پس از دریافت مدارک فوق چنانچه کشور مورد معرفی عضو اینترپول باشد (تا قبل از روی کار آمدن آقای گورباچف در سال ۱۹۸۵ در اتحاد جماهیر شوروی اکثریت کشورهای بلوک شرق عضو اینترپول نبوده زیرا مسافرت اتباع آن کشورها به خارج ممنوع و ورود اتباع خارجی به کشورشان نیز سخت و تحت شرایط خاصی قرار داشت، از جمله اتحاد جماهیر شوروی، بلغارستان... همگی بعد از سال ۱۹۸۶ به عضویت اینترپول پذیرفته شده‌اند و تعداد کشورهای عضو تا سال ۱۹۸۵ یکصد و چهل و دو کشور بوده که اکنون به ۱۵۴ کشور افزایش یافته است فعلاً کشورهای معدودی از جمله: آلبانی، افغانستان و... عضو اینترپول نمی‌باشند.) بلافاصله از سوی اینترپول به وسیله تلکس موارد ممکن مخابره و بقیه دلایل و اسناد با پست سفارشی ارسال می‌شود. اگر کشوری از سوی مقام قضایی معرفی نشده باشد و کشور محل فرار مجرم مشخص نباشد مراتب به کشورهای عضو و دبیرخانه مرکزی اعلام و درخواست ردیابی و

شناسایی فرد مورد نظر می‌شود. اگر موضوع تحت پیگیری و دستگیری فرد مورد نظر مهم باشد از دبیرخانه درخواست می‌شود برای تعقیب وی بخشنامه صادر یا فرم قرمز (Red Wanted) چاپ و تکثیر شود. کشور مورد نظر یا هر یک از کشورهای که بخشنامه را دریافت کرده‌اند اگر با مراجعه به فایل‌ها و سوابق خارجی‌های مقیم کشور خود که اکثراً کامپیوتری است موفق به شناسایی و ردیابی فرد مورد نظر نشوند قاطعانه و با اطمینان پاسخ می‌دهند در کشور ما شناخته نشد. اگر فرد مورد نظر در کشوری که مستقیماً مورد مکاتبه قرار گرفته و یا بخشنامه را (رفورم وانتد) دریافت نموده است ردیابی و شناسایی شد بلافاصله با تلکس پاسخ می‌دهد فرد مورد نظر در کشور ما شناخته شد. پس از چندین بار پیگیری و یا مکاتبه و دریافت مدارک و دلایل جرم از سوی کشور مذکور اعلام می‌شود فرد مورد نظر در کشور ما تحت نظر قرار گرفت و درخواست می‌شود چگونگی از طریق دیپلماتیک و از کانال وزارت خارجه به کشور مذکور ارسال گردد تا چگونگی استرداد از سوی مراجع قضایی کشور مذکور مورد رسیدگی قرار گیرد. این گردش کار به صورت خلاصه و فشرده بوده ولی در عمل در هر یک از موارد مورد تعقیب دهها تلکس و نامه رد و بدل و چندین بار پیگیری می‌شود که در مبحث آخر به مواردی از آنها اشاره خواهد شد. در این بخش یادآوری می‌شود که فعالیت و اثربخشی پلیس بین‌المللی در امر استرداد انکارناپذیر است بخصوص در ردیابی و شناسایی افراد مورد درخواست در کشورهای جهان، ولی آنچه باعث عدم موفقیت در نتیجه‌گیری از استرداد می‌شود مربوط به مسایل دیگری است که اصولاً به اینترنتیول ارتباطی ندارد که در مبحث موانع استرداد مورد اشاره قرار خواهد گرفت. در اینجا فرصت را غنیمت شمرده و مراتبی را که موجب طولانی شدن مکاتبات و اعلام درخواست از سوی اینترنتیول ایران به کشورهای دیگر می‌شود فهرست‌وار یادآوری می‌نماید:

- عدم اطلاع از مقررات کامل استرداد

- ارسال پرونده امر به اینترنتیول تهران از سوی مراجع قضایی - یعنی کل پرونده به

اینترنتیول تهران ارسال می‌شود که نیازی بدان نیست و تنها مدارک و دلایل جرم آن هم رونوشت یا تصویر کافی است.

- عدم هماهنگی در بدو امر با اداره حقوقی دادگستری که ابتدا در جریان امر باشد.
- عدم هماهنگی از ابتدای کار با وزارت امور خارجه.
- عدم وجود یک دستورالعمل جامع در این زمینه و یا در صورت وجود، عدم اجرای آن و یا عدم اطلاع از آن.
- دریافت یادداشت ناقص و با مشخصات غیرمشخص و یا بدون اشاره به جرم ارتكابی و بدون مدارک و دلایل مورد نیاز.

۱۴- سفر افسران اینترپول و مأموران تحقیق به خارج از کشور جهت استرداد مجرمین

موضوع قابل توجه دیگری که در این رابطه نیاز به یادآوری دارد سفر افسران اینترپول و مأموران تحقیق به خارج از کشور در رابطه با تحقیق در مورد پرونده و شخص مورد نظر می باشد. این امر از مسایلی جاری سازمان اینترپول به حساب می آید که تابع تشریفات خاصی است که در اینجا به خاطر جلوگیری از تطویل مطلب خودداری می شود ولی اشاره می شود این امر در کشورهای جهان بسیار رایج و متداول است به طوری که در سمینارهای آموزشی سالهای قبل که اینجانب نیز شرکت داشتم بخشی از سمینار را به خود اختصاص داد. درخواست می شود مقامات و ارگانهای ذیربط در مواردی که نیاز به این اقدام وجود دارد و یا اینکه شاکی و خواهان پرونده حاضر به تقبل هزینه مربوطه می گردد در این مورد هماهنگی و مساعدت و موافقت نمایند. در رابطه با اینترپول مسایلی و موضوعات مفصل تری وجود دارد که از بیان آنها صرف نظر می گردد.

چند پرونده تحت پیگرد از سوی اینترپول ایران:

در حال حاضر متجاوز از صد مورد درخواست استرداد واصله از مراجع قضایی تحت پیگرد اینترپول تهران است که بیشترین تعداد مورد درخواست از کشورهای ترکیه، ابوظبی و پاکستان است. سایر کشورها عبارتند از اسپانیا، ایتالیا، سوئد، سوریه، آلمان، آمریکا، فرانسه، هند، بلغارستان، عربستان، اطریش، یوگسلاوی، بلژیک، هلند و نپال.

در جرایم افراد مورد نظر همه گونه جرم دیده می شود. جرایم مهم آنان عبارتست از:

چک بلامحل ..... ۲۴ نفر
زنا ..... ۱ نفر

کلاهبرداری	۲۴ نفر
سرقت	۲۸ نفر
قتل عمد و غیر عمد	۱۳ نفر
جعل	۱۲ نفر
فرار از خانه	۶ نفر

به عنوان نمونه به جرم ارتكابی فردی در اصفهان اشاره می‌شود، شخصی به نام سعید الف مرتکب قتل دو کودک در اصفهان شده و جنازه آنها را دفن نموده و به کشور نپال گریخته است که در کشور مذکور از سوی اینترپول ردیابی گردیده است. به نمونه‌هایی از پرونده‌های استرداد اشاره به عمل می‌آید.

پرونده‌های محمد - ب - ق - به کلاسه ۸۲۰ - ۴ - ۱۱۱

این شخص متهم است به چند فقره کلاهبرداری که به ترکیه گریخته است پرونده امر تحت کلاسه ۵۷۵/۶۴ در شعبه اول بازپرسی دادسرای عمومی تهران مطرح و تحت تعقیب قرار می‌گیرد و به اینترپول تهران جهت بررسی و ردیابی متهم (که مشخص نبوده در کجا اقامت دارد) اعلام می‌شود. اینترپول تهران جریان را به کشورهای عضو اعلام... می‌دارد و سرانجام اینترپول آنکارا طی تلکس شماره ۵۱۱۳۶/۱۲۷۵/۴۶۰۱ بازگشت به تلکس شماره ۱۱۱/۴/۱۴۰ مورخ ۷ ژوئیه ۱۹۸۶ اعلام می‌دارد طبق آخرین اطلاعات واصله از اداره پلیس استانبول به ما معلوم گردیده است که نامبرده در استانبول می‌باشد از جانب وزارت دادگستری خود درخواست می‌شود اطلاع دهید آیا مقامات قضایی شما ضمانت می‌نمایند که مجازات شلاق در مورد نامبرده اجرا نگردد زیرا قانون کیفری ما فاقد مجازات شلاق می‌باشد. به همین دلیل اطلاعات مورد درخواست به منظور اقدام جهت اقدامات استرداد در کشور ما بسیار با اهمیت می‌باشد تقاضا می‌شود به وسیله تلگرام پاسخ گوید زیرا این موضوع خیلی فوریت دارد.

مراتب به بازپرسی شعبه مذکور منعکس شده و از طریق بازپرسی مذکور جهت تعیین تکلیف به شورای عالی قضایی گزارش گردیده که تاکنون پاسخی واصل نگردیده است.

در اینجا ذکر نکته‌ای ضروری است و آن این است که در مورد متهمین و مجرمین

مورد درخواست از کشورها گرچه اشکال تراشی و یا عدم استرداد وجود دارد لکن برخورد فعال اینترپول دو کشور موجب می شود اولاً شخص شناخته شده و ردیابی شود، دوم اینکه از کشور مورد نظر ممنوع الخروج و در اغلب موارد به سایر کشورها ممنوع الورود گردد (این امر در مورد کلاهبرداران شرکت خانه دانش آموز مصداق دارد و دو نفر از متهمین که در ترکیه هستند ممنوع الخروج گردیده اند) سوم اینکه به مجرد اعلام مورد بخصوص متهم به جرایم مالی، فرد مورد درخواست تحت نظارت قرار می گیرد و وضعیت وی متزلزل می شود.

در برخی موارد برای جلوگیری از کشتار شدن مطلب قبل از دریافت درخواست رسمی استرداد از طریق سیاسی، مقامات کشور مورد درخواست شخص تحت تعقیب را از کشورشان اخراج یا به وی تکلیف می کنند ظرف مدت یکی دو روز کشور آنها را ترک کند این امر از سوی کشورهای بی که قرارداد استرداد ندارند انجام می شوند.

پرونده های ناصر - الف:

این شخص متهم به کلاهبرداری از تعدادی ایرانی در اهواز می باشد وی با دریافت مبالغی از مردم و در قبال اخذ وجه متعهد گردیده بود ارز مورد نیاز مسافرت را در دوی به آنان بپردازد، ولی به تعهد خود عمل نمود و از سوی شعبه دوم بازپرسی دادسرای عمومی اهواز تحت تعقیب قرار می گیرد، پس از انعکاس امر به اینترپول تهران و اعلام به اینترپول دوی علی رغم عدم وجود قرارداد استرداد اینترپول دوی پاسخ می دهد که نامبرده دستگیر و تحت نظر است. چگونگی به دادسرای اهواز و اداره حقوقی دادگستری اعلام می شود ولی چون اداره حقوقی از ابتدای امر در جریان قرار نگرفته و با وجود اقدام و پاسخ مناسب اداره دعاوی و حقوقی وزارت دادگستری در زمینه فراهم آوردن موقعیت استرداد وی اقدام به موقعی از سوی مقامات مربوطه انجام نمی شود و نامبرده تحویل گرفته نمی شود. البته ممکن است در صورت ادامه اقدامات رسمی در آخر کار با وضعیت غیرمنتظره مواجه شویم و با بهانه ای از سوی ابوظبی مسأله متفی شود ولی در حال حاضر نتیجه نهایی مشخص نیست. در پایان این بخش اشاره می شود که دبیرخانه سازمان اینترپول در چارچوب وظایف خود بخشنامه ای در مورد استرداد تهیه و موارد و اشکالات و شیوه های متنوع در کارها را ارایه نموده است.

در این بخشنامه آمده است کشورها حق دارند خود مورد درخواست را تا ۴۸ ساعت بازداشت کنند، ضمناً اقدام دیگر سازمان دریافت مقررات استرداد کشورها و بخشنامه آن به کشورهای عضو می باشد.

اقداماتی که سایر کشورها جهت استرداد انجام می دهند مشابه اقداماتی است که اینترپول تهران انجام می دهد و به طور کلی کلیه اینترپولها در زمینه موضوع استرداد اقداماتی تحت عنوان اقدامات مقدماتی انجام می دهند. طرح یک پرونده درخواست استرداد از جمهوری اسلامی ایران.

(درخواست استرداد عبدالوهاب احمد پرونده شماره ۹۵-۲۳۲-۱۱۴)

دولت ترکیه طی فرم قرمز صادره از سوی دبیرخانه مرکزی درخواست تعقیب و پیگیری نامبرده فوق را به اتهام شروع به قتل می نماید اینترپول تهران به محض دریافت بخشنامه مراتب را به اداره آگاهی تهران و اداره... اعلام می نماید (سال ۱۳۶۴)، نامبرده در سال ۱۳۶۶ توسط آگاهی تهران دستگیر و پرونده امر در بازپرسی شعبه ۴ دادسرای تهران طی شماره $\frac{۵۰}{۶۶}$ تحت رسیدگی قرار می گیرد مراتب به اینترپول تهران نیز اعلام می شود اینترپول تهران بلافاصله اطلاعات را به اینترپول آنکارا اعلام می دارد اینترپول آنکارا درخواست تعقیب و بازداشت وی را می نماید و مراتب از طریق اینترپول تهران به مراجع قضایی کشورمان منعکس می شود اینترپول آنکارا ضمن تلکس شماره... و پیرو تلکسهای قبلی و بخشنامه قرمز و دبیرخانه کل مجدداً خلاصه ای از جریان امر را اعلام می کند، به قسمتی از تلکس اخیر توجه فرمایید. در تاریخ ۱۹۷۷/۴/۴ نامبرده با استفاده از چاقو شروع به قتل تبعه ترکیه نموده است وی در تاریخ قتل محاکمه و به ۱۲ سال زندان محکوم شده است.

استرداد در مورد نامبرده هنوز معتبر می باشد نامبرده مجرد - دانشجوی تبعه ترکیه است.

اینترپول تهران به آنکارا اعلام نموده است درخواست استرداد وی از طریق سیاسی به عمل آید... مشاهده می شود همیشه امکان دارد موارد متقابل وجود داشته باشد بنابراین بهتر است هر گونه موضوع و پرونده مربوط به استرداد در ابتدای کار اولاً به اطلاع اداره حقوقی - دادگستری رسانیده شود تا در صورت وجود پرونده های متقابل

بتوان اقدام متقابل را امکان‌پذیر ساخت تا با تحویل دادن و تحویل گرفتنهای متقارن و متقابل بتوان به اجرای عدالت در دو کشور و احقاق حق زیان‌دیدگان مساعدت نمود ضمناً وزارت امور خارجه (اداره معاهدات و اداره حقوقی - اداره بین‌الملل و دعاوی حقوقی بین‌الملل خصوصی) نیز باید حتماً در جریان کلیه امور باشد (البته از طریق اینترپول کلیه موارد به هر دو سازمان منعکس می‌شود) و مکاتباتی بین اداره حقوقی وزارت دادگستری - وزارت امور خارجه و مراجع قضایی در کلیه پرونده‌ها یا در اغلب آنها دیده می‌شود که در نظر گرفتن موارد متقابل از سوی مراجع مذکوره موضوعات و درخواستها را به عمل و نتیجه نزدیکتر می‌سازد.

۱۵- موانع استرداد

در اجرای استرداد مجرمین موانعی وجود دارد و در موارد بسیاری مجرمینی که مرتکب جرایم سنگینی شده‌اند و به کشوری پناهنده شده‌اند به علت وجود چنین موانعی از مجازات و عواقب عمل زشت خود گریخته‌اند. در این زمینه بحث بسیار طولانی و ریشه‌یابی موانع موجود نیاز به تحقیقی جداگانه دارد ولی به منظور تکمیل بررسی موضوع استرداد به صورت کلی اشاره‌ای هم به وجود چنین وضعی به عمل می‌آید. به طوری که اشاره شده در راه تحویل متهمین به جرایم یا محکومین فراری برای اجرای عدالت موانعی وجود دارد، این موانع به صورتی است که از شکل و قالبی علمی برخوردار نیست زیرا یک سری موارد و شرایطی در اصول کلی بین‌المللی و اصول پذیرفته شده در رابطه با استرداد وجود دارد که با توجه به آنها اصولاً از سوی کشورهای درخواست کننده درخواستی به عمل نمی‌آید. فرضاً چنانچه متهمی مورد درخواست مراجع ایران باشد که تابعیت کشور ترکیه را داراست و در ایران مرتکب جرمی شده و به کشور متبوعش گریخته است، کشور ما با توجه به اصل «عدم تحویل تبعه» اصولاً درخواست استرداد وی را به عمل نمی‌آورد ولی ممکن است درخواست تعقیب و مجازات وی از کشور متبوعش به عمل آید. این چنین مواردی مانع محسوب نمی‌شود بلکه مواردی هستند که واقعه را از شمول مقررات و شرایط ضروری برای صدور درخواست استرداد خارج می‌سازند.

موارد مورد نظر اموری هستند که در مقررات و معاهدات بین‌المللی پیش‌بینی نگردیده بلکه اغلب به صورت معاذیری از سوی کشور مورد درخواست مطرح می‌شوند و این معاذیر باعث می‌شود اقدامات استرداد به نتیجه نرسد. در واقع این گونه حرکات دفاع از مجرم و دفاع از جرم و در نتیجه (ظلم به عدالت و اجرای آن) است. یادآوری می‌شود در سطح کشورهای که با هم روابط ویژه‌ای دارند این گونه بهانه‌گیری‌ها دیده نمی‌شود و برابر گزارش مسؤول بخش استرداد سازمان اینترپول در سمینار آموزشی اکتبر ۱۹۸۹ روزانه دهها مورد استرداد در سطح کشورهای اروپایی وجود دارد و عملی می‌شود. مهمترین نمونه چنین اقدامی تحویل طرفداران تیم انگلیسی به مقامات قضایی بلژیک بود که در مسابقه دو جانبه بین تیم مذکور و تیم بلژیک در استادیوم ورزشی (هیسل) بلژیک با اعمال خشونت و درگیری با پلیس بلژیک موجبات کشته شدن چندین نفر از افراد مذکور را با استفاده از بطری‌های مشروب شکسته فراهم و پس از ارتکاب به انگلیس گریخته بودند. حدود ۴۵ نفر تحویل داده شدند و در مراجع قضایی تحت تعقیب قرار گرفته‌اند (البته این عده پس از مدت کمی به کشورشان برگردانده شدند) به هر صورت موانع موجود در راه استرداد مجرمین با کشور ما با تمسک به مسایل کیفری است که مختصراً مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بین کشور ما و ترکیه قرارداد استرداد وجود دارد، وقتی متهمی به کشور مذکور فرار می‌کند به طوری که اشاره شد از طریق مراجع قضایی به اینترپول تهران و از این طریق به اینترپول آنکارا و... بعد از چند روز ردیابی و شناسایی می‌شود و پاسخ داده می‌شود درخواست از طریق دیپلماتیک بفرستند، موضوع به مراجع مربوطه اعلام می‌گردد و مدارک هم فرستاده می‌شود، چندین بار دیگر هم مکاتباتی در جهت رفع نقص و مدارک و ترجمه آنها و... صورت می‌گیرد و بالاخره پس از چندین بار پیگیری پاسخ می‌دهند که در کشور شما مجازات شلاق وجود دارد... تضمین کنید او را شلاق نمی‌زنید و... تا او را تحویل بدهیم و با طرح این مطلب موضوع را چندین ماه به تأخیر می‌اندازند تا متهم فرصت هر کاری را داشته باشد. البته در بدو امر اینترپول کلیه اقدامات را به سرعت انجام می‌دهد ولی مقامات قضایی کار خود را انجام می‌دهند و به مسایل دیگر توجهی ندارند. ضمناً اگر متهم یا فرد فراری توانایی‌هایی!! داشته باشد پاسخی از اینترپول آنکارا

می‌رسد که مراجع قضایی با استرداد وی به علت... موافقت نکردند. البته دخالت و اعمال نظرهای مقامات سیاسی کشور ترکیه هم مسلماً در این پاسخها و ممانعتها تأثیر دارد. این است که در حال حاضر چنین استنباط می‌شود که استرداد مجرمین از بدیده‌ای حقوقی به موضوعی سیاسی قضایی تبدیل شده باشد. چنانچه ادعاهایی که در رد درخواست استرداد می‌آورند موضوعاتی نظیر تعارض قوانین و مجازاتها با اصول بین‌الملل است. می‌باید در این باره فکری اندیشید و از طریق مذاکرات حضوری به وضعیت خاتمه داد تا زمینه بهانه‌گیری‌ها از بین برود. ترکیه مجازات اعدام دارد، عربستان و کشورهای مسلمان عربی مجازاتهای شلاق و حدود و قصاص دارند و این موضوع در قراردادهای فیما بین آنها ذکر هم می‌شود ولی با هم مبادله و استرداد مجرم هم انجام می‌دهند فقط این ادعا را در مقابل کشور ما دارند که شما مجازات شلاق دارید و... این گونه برخوردها می‌باید مستنداً و قاطعانه پاسخ داده شود که این اقدام مورد استرداد برخلاف اصول بین‌المللی است.

(کشورهای اروپایی هنگامی که اینترپول تهران درخواست استرداد مجرمی را می‌نماید در پاسخ ابتدا نام و مشخصات و مرجع صادر کننده حکم را استعلام می‌کنند که بفهمند از مقامات دادسرای عمومی است یا خیر؟).

۱۶- نتیجه و اثرات استرداد

مهمترین اثر استرداد در این است که زمینه اعمال مجازات در مورد مجرمین فراری را فراهم می‌سازد. وجود مقررات استرداد بخصوص انعقاد پیمانها و معاهده‌های دو جانبه موجب می‌شود که بزهکاران دلخوشی به فرار از مجازات نداشته و با فرار از کشور به منظور فرار از کیفر و تحمل مجازات مرتکب جرم نشوند. در واقع استرداد اقدامی در جهت تثبیت و پشتیبانی از مقررات جزائی و حقوقی کشورهاست که نتیجه آن تثبیت امنیت اجتماع و پیروزی از مکتب دفاع اجتماعی می‌باشد که در نهایت اثراتی از نظر پیشگیری از وقوع جرایم را در برخواهد داشت. بنابراین باید زمینه‌های پس گرفتن مجرمین را از کشوری که بدانجا فرار می‌کنند فراهم نمود و پایه‌های این امر را آن چنان قوی نمود که عملاً احتمال آن را در حد جلب متهم در داخل کشور رساند.

در پایان اشاره می‌شود برای اینکه استرداد مجرمین بین دولت جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها به نحو مطلوب صورت گیرد بایستی به طرز شایسته به مجامع بین‌المللی سیستم قضایی ایران، جرایم و مجازات‌ها معرفی و برای آنان احراز گردد که در جمهوری اسلامی ایران دادرسی‌ها عادلانه صورت گرفته و حقوق مجرمین و متهمین بر طبق اصول کلی پذیرفته شده حقوقی رعایت می‌شود.

شوریه‌شکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی